

містить наступні етапи аудиту: фактична перевірка наявності основних засобів, контроль дотримання чинного законодавства щодо амортизації основних засобів, аудит нарахування амортизації основних засобів, перевірка правильності відображення амортизації основних засобів в облікових регістрах та звітності. На основі наведеної програми розроблені робочі документи аудитора. Це надасть змогу підвищити якість та системність проведення аудиту амортизації основних засобів.

Література:

1. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг : пер. з англ. / [О.Л. Ольховікова, О.В. Селезньов, О.О. Зеніна, О.В. Гик та ін.].-2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://apu.com.ua>.
2. Про аудиторську діяльність : Закон України від 22.04.1993 р. № 3126-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Бутинець Ф.Ф. Аудит: Підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів/ Ф.Ф.Бутинець. – 2-е вид., перероб. та доп. – Житомир: ПП «Рута», 2002. – 672 с.
4. Кулаковська Л.П. Організація і методика аудиту: навч. посіб./ Л.П. Кулаковська, Ю.В. Піча. – К. : Каравела, 2004. – 568 с.
5. Огійчук М. Ф. Аудит: організація і методика: Навч. посібник. 2-ге вид., перероб. і допов./ М.Ф.Огійчук, І.Т. Новіков, І.І. Рагуліна. – К.: Алерта, 2012. – 664с.
6. Усач Б.Ф. Організація і методика аудиту: Підручник/ Б.Ф. Усач, З.О. Душко, М.М. Колос. – К.: Знання, 2006. – 295 с.
7. Утенкова К.О. Аудит: Навчальний посібник/ К.О. Утенкова. – К.: Алерта, 2011. – 408 с.

Рецензент – д.е.н., професор Мармуль Л. О.

УДК 330.131.5:338.3:635

ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ДИСПАРИТЕТУ ЦІН І НЕЕКВІВАЛЕНТНОГО ОБМІНУ ТОВАРНИХ АГРАРНИХ МАЛИХ ГОСПОДАРСТВ

***Макаренко Ю.П. к.е.н., доцент, докторант
ННЦ «Інститут аграрної економіки» НААН України***

Розглянуто теоретичні і практичні аспекти взаємостосунків аграрних малих господарств із першою і третьою сферами АПК. Виявлено фактори загострення проблеми диспаритету цін на сільськогосподарську і промислову продукцію на користь останньої, що негативно позначилася на мотивацію сільгоспвиробників. Запропоновано бачення методів, способів і важелів вирішення диспаритету цін, та нееквівалентністю обміну між сільським господарством і промисловістю.

Deals with theoretical and practical aspects of the relationship between agricultural small holdings with the first and third sphere of agro-industrial complex. Identified factors of acute problems of the disparity of prices on agricultural and industrial products to the benefit of the latter, which had a negative effect on the motivation of farmers. Proposed vision of methods, ways and tools of the decision disparity of prices, and нееквівалентністю exchange between agriculture and industry.

Постановка проблеми. На аграрному ринку (як і на будь-якому іншому) функціонують два суб'єкти: продавці сільгосппродукції і її покупці. Такий підхід, зрозуміло, є досить узагальненим. При більш конкретному підході продавцями на аграрному ринку є всі господарюючі суб'єкти, що реалізують товарну продукцію.

Для сільського господарства характерним є низький рівень концентрації виробництва, відповідно, неможливість виникнення тут олігополій, а тим більше, монополій. У суміжних з ним першій і третій сферах АПК вони нерідко наявні. А тому для сільського господарства характерні монополюсно високі ціни з боку підприємств першої сфери АПК і монополюсно низькі – з боку третьої сфери АПК. Таке явище отримало назву «диспаритету», або «ножиці» цін щодо сільського господарства.

У зв'язку з цим виникає питання, чим пояснюється той факт, що диспаритет цін значно підвищився, починаючи з 50-х років минулого століття та які напрями його зниження виходячи із реалій сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню природи аграрного ринку, його сучасного стану, проблем ціноутворення присвячено чимало наукових праць. Слід звернути увагу на публікації вчених: Андрійчука В.Г., Валентинова В.Л., Гоша О., Гальчинського А., Дем'яненка М.Я., Месель-Веселяка В.Я., Мельника Л.Ю., Саблука П.Т., Вітковського М.П., Лукінова І.І., Олійника О.В., Передерієва С.О., Пасхавера Б.Й., Горьового В.П. та інших. Проте наслідки диспаритету цін і дотепер знижують доходи сільськогосподарських товаровиробників. Тому подальший розвиток шляхів вирішення проблеми диспаритету цін на сьогодні є досить актуальним.

Постановка завдання. Узагальнити дискусійні питання щодо диспаритету цін та еквівалентного обміну продукції сільського господарства з іншими галузями АПК. Запропонувати методи і інструменти бездотаційного і дотаційного шляхів ціноутворення та підтримки еквівалентного міжгалузевого обміну в АПК.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сільське господарство завжди мало зв'язки з підприємствами першої та третьої сфер АПК. Але вони не залишалися незмінними за обсягами та структурою. Тут чітко проявляється тенденція до поглиблення спеціалізації усіх галузей в АПК, а, відповідно, залежності їх одна від одної. Так, ще до 20-30-х років ХХ ст. у сільському господарстві широко використовувались тяглова сила тварин (коні та воли), власні добрива (органічні) тощо. У структурі собівартості аграрної продукції переважали витрати живої праці. Значну кількість продукції сільського господарства виробники самі реалізували на ринку або через створені ними самими кооперативи. Відповідно, сільське господарство менш залежало від першої і третьої сфер АПК. І це сприяло більш-менш еквівалентному обміну між ним та іншими галузями АПК. І тоді проблема диспаритету цін була в звичайних «рамках», тобто стосувалася лише відносно невеликої частки господарств, як і в інших галузях. НТР і так звана «зелена революція» призвели до значного загострення проблеми диспаритету цін щодо сільського господарства. Тут усе більше почали використовувати машини і устаткування різного призначення, мінеральні добрива, а пізніше гербіциди і пестициди. Тобто зростала залежність сільського господарства від підприємств першої сфери АПК. Вони були, як правило, великими. Деякі з них займали якщо не монополюсне, то олігополюсне положення. А це давало їм можливість диктувати ціни на свою продукцію, встановлювати монополюсно високі ціни на засоби виробництва, які купували фермерські господарства. Інакше кажучи, «Посиленню диспаритету цін на сільськогосподарську і промис-

лову продукцію сприяє недосконала конкуренція на ринках матеріально-технічних ресурсів і продовольства, які за своєю структурою є ринками олігополії, а по окремих видах матеріально-технічних ресурсів навіть ринками монополії» [9, с. 73].

Останні були багаточисельні, розрізнені і не могли протистояти великим підприємствам першої сфери АПК.

Інакше кажучи, і теоретично, і практично фермери не могли об'єднатись, щоб протистояти монопольному диктату з боку останніх. Так, поступово з'явилась і почала загострюватися проблема диспаритету цін на «вході» сільськогосподарських товаровиробників (як покупців засобів виробництва). У певній мірі вона пом'якшувалась об'єднанням фермерів у постачальні кооперативи.

Водночас почала діяти тенденція до нееквівалентного обміну на «виході» аграрних господарств. Підприємства третьої сфери АПК також у більшості великі. Деякі з них почали займати монопольне або олігопольне положення. Вони також усе більш почали диктувати фермерам ціни на вироблену ними продукцію. Так з'явилися монопольно низькі ціни.

Таким чином, нееквівалентний обмін аграрних господарств з підприємствами першої сфери АПК зумовив зростання собівартості сільськогосподарської продукції. Наголосимо на одній важливій обставині щодо собівартості продукції. Вартість усіх засобів виробництва, які купує сільгосптоваровиробник, має компенсувати йому покупець його продукції. Всі інші витрати компенсуються йому за умови, що витрати виробництва здійснюються з дотриманням суспільно необхідних витрат, тобто в суспільно нормальних умовах виробництва. Відповідно зростання цін на покупні засоби і предмети праці теоретично призводить лише до зростання собівартості й цін, а виробник від цього не несе ніяких втрат. Розмір його прибутку залишається незмінним. Проте партнери сільгоспвиробників із третьої сфери АПК, як і першої сфери, функціонують в умовах, наближених до монопольних чи олігопольних. Різниця лише в тому, що вони використовують монопольно низькі ціни щодо сільськогосподарських підприємств. Отже, для сільського господарства характерний диспаритет цін не тільки на «вході», але й на «виході». Тобто сільгоспвиробники купують засоби виробництва за монопольно високими цінами, а свою продукцію продають за монопольно низькими. Утворюється «стійкий диспаритет» («ножиці») цін щодо сільського господарства. Його наслідком є низькі прибутки і низький рівень рентабельності [8].

Проблема диспаритету цін ще більше загострювалась у зв'язку з тенденцією до перевиробництва сільськогосподарської продукції. З часом це стало типовим для розвинутих країн Заходу. Відповідно пропозиція постійно перевищує попит на аграрному ринку, а це також впливає на зниження ринкових цін. Виграють від цього підприємства третьої сфери АПК і всі ті, хто купує сільськогосподарську продукцію. Окрім того, як відомо, ціновий попит на сільськогосподарську сировину, як правило, менш еластичний порівняно з ціновим попитом на продовольчі товари, вироблені з цієї сировини. Тому очевидно, що із збільшенням обсягу виробництва і пропозиції сільськогосподарської продукції ціни на неї знижуються швидшими темпами, ніж ціни на кінцеві продукти її переробки. При цьому переробні підприємства, маючи ринкову владу, встановлюють

ціни на сільськогосподарську сировину так, щоб з урахуванням зниження цін на продовольчі товари їх маркетингова маржа (різниця між ціною на сільськогосподарську продукцію і ціною на кінцевий продукт переробки за одну і ту ж кількість товару) щонайменше не змінилася [1].

До загальноновизнаних, напевне, відноситься теза про те, що «... порушення паритету цін на сільськогосподарську і промислову продукцію та посилення короткострокових циклічних і сезонних коливань цін на окремі види сільськогосподарської продукції зумовлені, насамперед, більш високою еластичністю її пропозиції порівняно з еластичністю попиту на неї» [9, с. 73].

Особливість аграрного виробництва проявляється і в тому, що воно не може скористатися сприятливою ситуацією із попиту, який під впливом тих або інших чинників збільшився, і отримати більшу виручку. Це стосується багатьох видів продукції, обсяги виробництва яких не можна розширити у короткий термін. Більше того, зростання цін може супроводжуватися навіть скороченням пропозиції. Наприклад, фермери при зростанні попиту, а відповідно і цін на зерно, м'ясо великої рогатої худоби тощо, будуть намагатися залишити більше зерна на посів, скорочувати забій худоби, щоб розширити виробництво зерна і поголів'я худоби в майбутньому.

Деякі науковці зазначають, що диспаритет цін – це своєрідний перерозподіл новоствореної вартості у сільському господарстві: «... ті ресурси, які недоотримує сільське господарство, використовуються на розвиток інших галузей. В цьому полягає сутність нееквівалентності, адже закон вартості реалізується... через суму стихійних відхилень, що взаємно компенсуються. Фактичні обсяги втрат сільськогосподарської галузі залежать від ступеня монополізації тих галузей, з якими вона вступає в обмінні відносини. Об'єктивною тенденцією є зростання монополізації галузей, що постачають ресурси сільському господарству та займаються збутом продукції. Причому тенденції концентрації характерні і для самого сільського господарства, але діють не так динамічно, як з галузями, що менше залежать від природно-біологічного чинника виробництва» [2, с. 34].

Диспаритет цін виявився досить болючим, а в багатьох випадках – руйнівним для сільськогосподарських виробників, а відповідно галузі і держави у цілому. Йдеться про те, що прибутки сільського господарства реалізуються в інших сферах – в основному в комерційних структурах. Крім того, чимало їх «експортуються» в інші країни, тобто наноситься шкода інвестиційній діяльності економіки України, а зрештою деградується національна економіка, її аграрна сфера і малі агрогосподарства зокрема.

Подолання негативних наслідків посилення диспаритету цін і підвищення їх конкурентоспроможності пов'язане з перерозподілом прибутків між галузями агропромислового комплексу за допомогою державного втручання за принципом «рівний прибуток на рівновеликий капітал» [10, с. 119].

Науковцями пропонуються конкретні методи, засоби й важелі вирішення проблеми диспаритету цін. Зокрема наголошується, що «При цьому потрібно посилювати антимонопольний контроль за встановленням цін на матеріально-технічні ресурси і послуги, за раціональним методами державної підтримки доходів, одержуваних виробниками сільськогосподарської продукції, створенням належних ринкових умов для реалізації сільськогосподарських товарів» [6, с. 9].

«Найбільше обґрунтованим варіантом регулювання цін як у перехідний до ринкової економіки, так і в ринковий період... є впровадження системи цін підтримки, заставних і еквівалентних цін на сільськогосподарську продукцію. Суть цього методу полягає в тому, що на продукцію, передбачену державними програмами, установлюються ціни підтримки, як гарантовані мінімальні» [12, с. 99].

«Через відсутність еквівалентності міжгалузевого обміну сільське господарство втрачає свої активи, різко знижуються можливості не тільки розширеного, а й простого відтворення виробництва. Ця тенденція заслуговує на увагу й оцінку з огляду на необхідність негайного втручання на державному рівні. Слід визначити види продукції, які формують продовольчу безпеку країни, та передбачити державну підтримку їх виробництва; сформувані організований аграрний ринок по кожному виду продукції і його законодавче забезпечення; ввести в систему ціноутворення показник норми прибутку. Це дасть змогу запровадити цивілізовані економічні правила гри. Зокрема, з'явиться можливість визначення гарантованих максимальних і мінімальних цін, заходів державної підтримки, фінансових і товарних інтервенцій, кредитування, діяльності бірж, управління аграрними ризиками, розвитку ринку землі» [14, с. 25].

Водночас деякі науковці стверджують, що теоретично припустима і бездотаційна система цін [4, с. 55] і «... всі пропозиції про збільшення видатків з бюджету, ... утопічні» [3, с. 20]. «З огляду на можливості вітчизняного бюджету така підтримка агросфери бажана і для нашої країни. Але в Україні сільське господарство – базова галузь, в якій працює майже чверть усіх зайнятих. Така структура національної економіки вимагає від агросфери самокупності, і тому головним джерелом її фінансування лишається ринкова виручка» [11, с. 65].

У всіх цих випадках йдеться про те, що теоретично і практично у більш-менш нормальному ринково-підприємницькому середовищі аграрний ринок може функціонувати і без втручання держави. Чим це пояснити?

1. У сільському господарстві виробляється продукція, яка задовольняє першу потребу всіх людей даної країни. Тобто це та галузь, на продукцію якої (хоча і відносно нееластичний) завжди є попит з боку усіх верств населення. Люди можуть відмовити собі у чомусь іншому, але без їжі вони не проживуть. Саме тому, якщо припустити, що нерентабельні господарства припинять свою виробничу діяльність, а відповідно зменшиться пропозиція сільськогосподарської продукції при незмінному попиті на неї – ціни на неї зростуть. Отже, при «чистому» ринковому регулюванні аграрного ринку можливо забезпечити еквівалентний обмін для тих господарств, у яких собівартість продукції більш-менш відповідає суспільно нормальним витратам, тобто вона менша за ринкові ціни.

2. Коли йдеться про «диспаритет» цін, мається на увазі увесь аграрний сектор. Але, як відомо, витрати виробництва в розрахунку на одиницю однієї і тієї ж продукції значно відрізняються в рамках національної економіки щодо окремих господарств. Це зумовлено як природними, так і економічними умовами ведення господарської діяльності. А тому в кожній країні завжди є сектор аграрних господарств, щодо якого диспаритет цін не спостерігається при існуючому рівні ринкових цін. Вони працюють рентабельно і мають можливість здійснювати не тільки просте, але і розширене виробництво. Це насамперед господарства оптимальних розмірів, які використовують передову техніку, технологію,

науковий менеджмент тощо. Собівартість продукції у них нижча і вони більш конкурентоспроможні. Саме для таких господарств практично ніколи не існує диспаритет цін і вони з часом здатні заповнити на ринку ту «нішу», яку вивільнили менш ефективно працюючі аграрні господарства.

У розвинутих країнах Заходу пом'якшенню диспаритету цін слугують і такі процеси, як поглиблення спеціалізації виробництва, кооперування фермерів (особливо створення кооперативів для закупівлі техніки та інших засобів виробництва і збуту своєї продукції), інтеграція аграрних господарств з підприємствами третьої сфери АПК.

Є всі підстави вважати, що в економічно високорозвинутих країнах Заходу вже сьогодні крупнотоварний підприємницький сектор має можливість вирішити на належному рівні продовольчу проблему в рамках національної економіки і забезпечити значний експорт сільськогосподарської продукції. Про це свідчить факт значного перевиробництва останньої у більшості цих країн. Перехід земель дрібних ферм у розпорядження крупних аграрних господарств призвів би до зниження собівартості продукції у цілому в аграрному виробництві. Для таких господарств не потрібною була б цінова підтримка, яка дорого коштує кожній країні.

Дійсно, допомога держави приватним господарствам і підтримка аграрного виробництва в економічно високорозвинутих країнах досить вагома. При цьому вона навіть значно зросла в останні роки.

Водночас сучасна технічна і технологічна база при оптимальних земельних ділянках дозволяють крупнотоварним господарствам обійтись без цінової підтримки.

Зазначимо, що бездотаційна система цін на сільськогосподарську продукцію не потребує нагромадження і використання значних бюджетних коштів. Держава могла б знизити податки, а тим самим забезпечити відносно вищу платоспроможність покупців всієї, у тому числі і сільськогосподарської продукції. Іншими словами, з точки зору національної економіки і всього суспільства дотація цін на сільськогосподарську продукцію є лише перерозподіл коштів Державного бюджету на користь низько- і нерентабельних аграрних господарств. В умовах «вільної гри ринкових сил» останні неминуче збанкрутували б, а їх землі і майно перейшли б у руки рентабельних підприємств. Концентрація виробництва у сільському господарстві прискорилась би. У цілому продуктивність і ефективність аграрного сектору економіки зросли б. Адже в економічному аспекті концентрація виробництва – процес прогресивний і об'єктивний. Його наслідком є зростання ефективності та продуктивності аграрної сфери економіки. Безперечно, що він супроводжується банкрутством значної кількості господарств. Для їх власників-господарів це нерідко особиста трагедія. Вони лишаться звичного для них поля зайнятості, а відповідно засобів до життя. Однак, з позицій макроекономіки, економічне банкрутство відіграє роль шокової терапії для сільського господарства і в цілому є важелем зростання його ефективності. Саме через економічне банкрутство найбільш повно виявляється дія ринкового механізму за принципом «природного відбору». Банкрутство, образно кажучи, б'є по хвосту колони, відсікає відсталіх та ліквідує їх як товаровиробників. Економічне поле очищається від зайвого баласту, як посіви від бур'яну. Банк-

рутство – це свого роду природна селекція товаровиробників з відбракування тих, хто не спроможний вести справу так, щоб вкластися у таку собівартість, яка б була нижчою за ринкову ціну.

Отже, банкрутство несе в собі певний позитивний заряд, його загроза і реалії для певного прошарку агроформувань стихійно сприяють зростанню ефективності аграрної економіки, дають імпульс впровадженню нової техніки і технології, ефективних форм організації виробництва, знижують його витрати і підвищують якість продукції. Інакше кажучи, банкрутство – це творча руйнація відсталої техніко-технологічної бази і менеджменту, створення умов для подальшого економічного зростання.

Таким чином, в умовах цивілізованого ринково-підприємницького середовища у кожній країні проблему диспаритету цін можна вирішити за двома напрямками: 1) покластися на вільну дію ринкового механізму; 2) державне регулювання цін. У першому випадку від держави потрібно лише одне – захистити в разі потреби внутрішній аграрний ринок від імпорту більш дешевої сільськогосподарської продукції за допомогою різних мит тощо. Дотація цін державою вимагає утримання спеціального апарату державних службовців і значних бюджетних коштів.

В економічному аспекті бездотаційне вирішення проблеми диспаритету цін є більш вигідним для суспільства. Останнє не несе витрат на утримання значного за кількістю, але низькоефективного сектору дрібних і малих господарств, які в основній своїй масі є збитковими. Їхні землі і майно переходять в розпорядження більш ефективних господарств. За рівності інших умов є можливість знизити податки з усіх суб'єктів господарювання. Відпаде потреба в перерозподілі коштів Державного бюджету, а відповідно, зменшення адміністративних витрат. У зв'язку з цим слід погодитись з думкою вчених ФРН, що «перерозподіл – це завжди гра з негативною сумою... Завжди, коли здійснюється спроба перерозподілити шматок економічного пирога, під час трансферту губиться більша чи менша кількість крихт. Внаслідок цього пиріг стає загалом меншим» [13, с. 23].

Зрозуміло, що для деяких видів продукції, з врахуванням певних конкретних умов, розподіл і дотації необхідні. Але вони мають бути ефективними і сприяти зростанню виробництва з мінімальними витратами. Особливо важливо посилення контролю з боку держави, щоб уникнути обману з боку тих, хто розподіляє і зловживає, тобто збагачується за рахунок державних коштів.

Разом з тим виникає питання, чому у розвинених країнах держава надає допомогу сільгоспвиробникам. Це зумовлено такими обставинами.

1. Не тільки в США, але і в багатьох розвинених країнах фермерство традиційно розглядається як спосіб життя у сфері сільського господарства, а фермери як носії здорової моралі та національної культури. Окрім того, в сучасних умовах держава як суб'єкт і гарант проведення активної соціальної політики у нині функціонуючих моделях ринкової економіки не може допустити масове банкрутство фермерських господарств. Тут виникає багато соціально-економічних проблем, що не притаманні концентрації виробництва в інших галузях і сферах економіки. Там підприємці-банкрути і наймані працівники, які втратили роботу, більш мобільні і нерідко порівняно швидко можуть зайняти

іншу нішу в господарській сфері. Хазяїн-підприємець, як правило, здатний працювати менеджером або стати найманим робітником. Причому такі зміни не завжди пов'язані з переїздом в іншу місцевість. У сільському господарстві все відбувається набагато складніше. Тому, безсумнівно, що адаптація сільського жителя до міського життя проходить набагато складніше. І справа не тільки у суттєвих відмінностях у способі життя. Це проблема обстежується необхідністю купувати житло у місті, набувати професію і, мабуть, найбільша тут перепона – вік більшості фермерів понад 50 років (в США, наприклад, 53 роки).

2. Поряд із соціальним аспектом введення дотаційних цін на сільськогосподарську продукцію слід зазначити ще одну важливу обставину. У країнах Заходу для цього є фінансові можливості. Тобто утримувати понад половину нерентабельних фермерських господарств можуть дозволити собі лише багаті країни. Дотоване сільське господарство на Заході, як справедливо зазначає О. Гош, не більше, ніж одна з другорядних галузей економіки індустріального суспільства, до того ж – підпорядкована галузь. Вона годує країну і дає продукцію на експорт. За межі цих суто економічних функцій сільське господарство не виходить. Воно забезпечує 3-5% ВВП. І все. Становище сільського господарства в Україні істотно інше. Воно дає 11,8% ВВП країни. Сільське господарство було, об'єктивно є і буде пріоритетною галуззю економіки [5].

Отже, дотація цін державою зумовлена насамперед соціальним чинником. В економічному аспекті вона є штучною підтримкою нерентабельних або низькорентабельних господарств. При «вільній грі ринкових цін» вони потерпіли б банкрутство, а їх місце зайняли б більш рентабельні господарства. Іншими словами, державна підтримка цін є в економічному аспекті не зовсім ефективний перерозподіл коштів Державного бюджету на користь дрібнобізнесового сектору аграрного виробництва. Адже кошти, які йдуть на дотацію, – це результат відрахування їх в інших галузях виробництва. І це можуть дозволити собі лише ті країни, в яких є що перерозподіляти, тобто багаті країни. До них належать у першу чергу усі країни Заходу, Японія, Південна Корея.

Зазначимо також, що для багатьох власників дрібних ферм сільське господарство не є основною сферою зайнятості і доходів. Так, в США у 1997 р. 54,5% власників ферм мали заробітки на стороні, з них – 37,1% працювали поза фермою 200 і більше днів на рік. Лише 50,3% фермерів вважали основним своїм заняттям сільське господарство, причому цей відсоток зменшується (у 1974 р. він становив 61,7%).

Висновки. Викладене дає підстави сформулювати такі узагальнюючі положення насамперед щодо цінового чинника, а відповідно й прибутковості аграрних підприємств. Ринкова економіка в цілому у всіх галузях і сферах національної економіки функціонує та розвивається на засадах еквівалентного обміну між суб'єктами господарювання. Однак це стосується тих із них, в яких індивідуальні витрати виробництва є близькими до суспільно необхідних. Якщо вони вищі, то ринкові ціни їх не компенсують. І в цьому контексті у загальному ринковому просторі щодо відсталих підприємств завжди існує диспаритет цін. Наслідком його є або державна підтримка чи економічне банкрутство, посилення концентрації й техніко-технологічний розвиток виробництва, зростання ефективності та продуктивності. У сільському господарстві диспаритет цін має

особливості, які зумовлені монопольним положенням суміжних із ним сфер АПК. У цілому він є більш руйнівним, що веде до порівняно низького рівня прибутковості й рентабельності агроформувань. Але і тут великі підприємства, що використовують новітні техніку й технологію, функціонують рентабельно та можуть розв'язати продовольчу проблему без втручання держави (за умови недопущення зовнішньоекономічної експансії). В економічно високорозвинутих країнах держава проводить політику дотування цін на більшість видів сільськогосподарської продукції, оскільки має для цього можливості та виходить, насамперед, із соціальних міркувань.

Наслідком диспаритету цін є зниження доходів сільськогосподарських товаровиробників, яка не дає можливості здійснювати навіть просте відтворення.

Диспаритет цін щодо малих бізнесових агрогосподарств, безумовно, є більш руйнівним у порівнянні з великими агроструктурами інноваційного типу. В них, як правило, нижча собівартість продукції, оскільки вони мають можливість використовувати ефект масштабу виробництва. А тому малі форми агрогосподарств потребують більш вагомої підтримки держави, ніж великі. Разом з тим напрями, форми, засоби та важелі державної підтримки сектора малих агрогосподарств будь-якого типу мають бути дещо іншими. Так, використання заставних цін щодо малих обсягів продукції не завжди взаємовигідні як державі, так і особистим селянським господарствам.

На основі аналізу зарубіжного і вітчизняного досвіду функціонування сектора малих бізнесових агрогосподарств встановлено, що для їхнього нормального функціонування та подальшого розвитку держава має створити особливий організаційно-економічний механізм регулювання і підтримки діяльності цього сектора. Його головні складові:

- створення більш досконалої нормативно-правової та законодавчої бази, яка регулює сектор малих агрогосподарств та його окремих груп (особливе значення тут має податкова політика);
- сприяння державних та місцевих органів влади формуванню різних видів кооперативів, постачально-збутових зокрема, а також ринкової інфраструктури;
- кредитна підтримка державою сектора малих бізнесових агрогосподарств.

Усі ці напрями достатньо розвинені в країнах Заходу. В Україні вони лише започатковані.

Література:

1. Андрійчук В.Г. Внутрішня побудова ринку сільськогосподарської продукції: теоретико-методологічний аспект // Економіка АПК. – 2004. – № 3. – С.29-34.
2. Валентинов В.Л. Теоретичні особливості нееквівалентності міжгалузевих відносин в АПК / В.Л. Валентинов // Економіка АПК. – 2002. – № 11. – С. 131-140.
3. Гайдуцький П.І. Розвиток багатукладного господарювання та конкурентоспроможного агропромислового виробництва / П.І.Гайдуцький // Економіка АПК. – 2001. – № 4. – С. 19-23.
4. Горьовий В. Розвиток і сучасний стан функціонування фермерських господарств регіону / В.Горьовий // Економіка АПК – 2007. – № 12. – С. 61-68.
5. Гош О. Об'єктивні засади ціноутворення є постсоціалістичній Україні / О. Гош // Економіка України. – 2001. – № 1. – С. 52-57.
6. Лукінов І.І. Стратегія і механізм пореформеного розвитку національного АПК / І.І. Лукінов // Економіка АПК. – 2002. – № 8. – С. 6-10.

7. Мельник Л.Ю. Теоретичні аспекти сутності і напрями вирішення проблеми диспаритету цін у сільському господарстві / Л.Ю. Мельник // Держава і регіони. Серія: економіка і підприємництво. – 2003. – № 2. – С. 86-93.

8. Мельник Л.Ю. Фактори впливу на прибутковість аграрних підприємств / Л.Ю. Мельник, П.М. Макаренко, Л.Л. Мельник // Економіка АПК. – 2010. – № 5. – С. 79-86.

9. Олійник О. Теоретико-методологічні засади державного регулювання аграрного ринку / О.Олійник // Економіка України. – 2005. – № 7. – С. 65-73.

10. Олійник О. В. Паритет цін і його рух / О.В. Олійник // Економіка АПК. – 2006. – № 1. – С. 114-113.

11. Пасавер Б. Цінова ситуація і цінова політика в агросфері / Б.Пасавер // Економіка України. – 2001. – № 1. – С. 58-66.

12. Передерієва С.О. Принципи державного регулювання ціноутворення на сільськогосподарську продукцію у ринковій економіці / С.О. Передерієва // Економіка АПК. – 2002. – № 2. – С. 99-102.

13. Реформуванню сільського господарства в Україні: широке поле / За ред. Штефана фон Крамона-Таубадела та Людвіга Штрібе. – К.: Фенікс, 1999. – 191 с.

14. Саблук П.Т. Проблеми забезпечення доходності агропромислового виробника в Україні в постіндустріальний період / П.Т. Саблук // Економіка АПК. – 2008. – № 4. – С. 19-37.

Рецензент – к.е.н., професор Аранчій В.І.

УДК 681.518:004:657

ЗНАЧЕННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ І ТЕХНОЛОГІЙ В ОБЛІКУ

Мац Т.П., к.е.н., ст. викладач

Полтавська державна аграрна академія

У статті розглядається значення управлінських інформаційних систем і технологій при їх впровадженні та функціонуванні в бухгалтерський облік на підприємстві.

In the article the value of the administrative informative systems and technologies is examined at their introduction and functioning in a record-keeping on an enterprise.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток інформаційних технологій та комп'ютерної техніки зумовлюють їх впровадження та використання в усіх сферах виробництва. В сучасному світі інформаційних технологій неможливо уявити якісно організованого бухгалтерського обліку без використання інформаційних систем.

Сфера застосування інформаційних технологій за допомогою персональних комп'ютерів і різних засобів комунікації в обліку використовуються досить широко, та охоплюють різні процедури обліку. Однак при впровадженні інформаційних систем обліку на підприємстві виникає ряд перепон, зокрема, невідповідність матеріально-технічної бази підприємства, низький рівень організації обліку, низька кваліфікація працівників бухгалтерії та інше. Впровадження управлінських інформаційних систем зокрема комп'ютерних систем бухгалтерського обліку все частіше стає нормою роботи сучасних підприємств. Це надає широкі можливості для оперативного, автоматичного відображення господарських операцій, знижуючи можливість виникнення арифметичних помилок та надає оперативне відтворення первинних і звітних документів.